

3.

Oorlogstoerisme

De dood van Marcel Kerff, oud-wielrenner

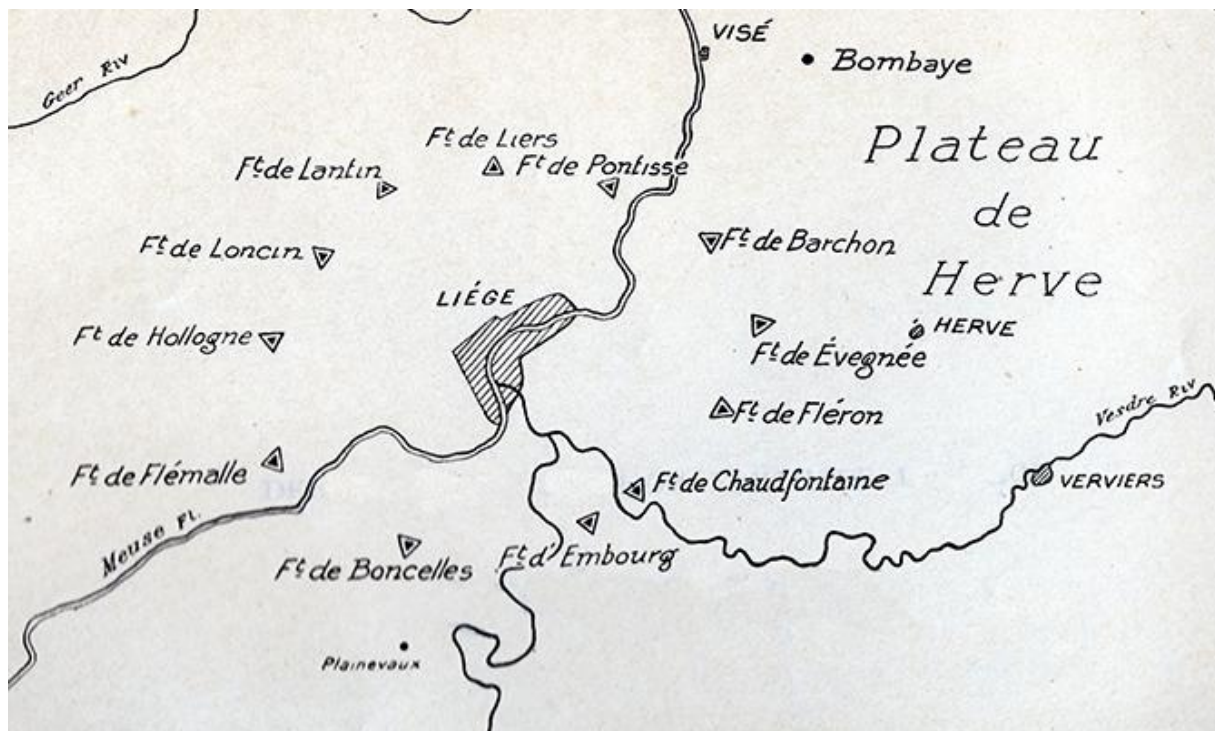
De Duitse inval in het neutrale België op dinsdagochtend 4 augustus 1914 was wereldnieuws, en aangezien de Duitse troepen rakelings langs de grens met Zuid-Limburg scheerden, was de oorlog korte tijd vanuit de Nederlandse achtertuin te volgen. Lokale nieuwsgierigen, oorlogstoeristen en journalisten snelden naar de het grensplaats Eijsden en de nabijgelegen Mescherberg, de heuvel tussen Mesch en Moerslag (waar de negen meter hoge uitkijktoren toen nog *niet* stond), als publiek dat naar een spannende sportwedstrijd was gekomen.

De oorlogshandelingen voltrokken zich aanvankelijk nog buiten het zicht en op veilige afstand, maar dat veranderde toen de noordelijke forten rond Luik het vuur openden om te voorkomen dat de Duitsers bij Visé een pontonbrug zouden aanleggen om de Maas over te steken, zoals een journalist van de *Limburger koerier* op 5 augustus rapporteerde:

In Eysden een drukte van belang. Niemand werkte haast, bijna al de inwoners van Moelinghe (Mouland), het Belgische dorpje door de Duitsers bezet, waren in Eijsden ondergebracht. Een groot aantal Maastrichtenaren waren hier per fiets, per trein of te voet gearriveerd. Velen begaven zich in de richting van het Withuis, waar op de grensscheiding eenige Hollandsche marechaussees dezer – en Duitse cavaleristen geenerzijds waren opgesteld. 't Was vooral daar, waar de auto's van het Rode Kruis passeerden. Aan de Maas, op de plaats waar gewoonlijk de veerbootjes naar Lanaye oversteken, was met den kijker nu en dan iets te zien van rookwolkjes, die uit de achter hoornen onzichtbare Maasforten opstegen, telkens als er werd geschoten. Daar liggen langs een rij, vanaf Luik, en verder landwaarts in naar de richting Tongeren, de forten Liège, Pontisse, Barchon, Fleron, Retiné en Battise. De zware bas van het vestinggeschut dreunde telkens onheilspellend, als stond men er vlak bij. Door de prachtige laan, die langs het kasteel van den graaf de Geloës voert, en dan verder overgaat in een landweg, stonden overal groepjes mensen, die echter hoe langer hoe schaarscher werden, naarmate men de grens naderde. In de verte was duidelijk beweging van troepen te onderscheiden.¹

De berichtgeving is nogal rommelig: met 'Liège' bedoelde de schrijver waarschijnlijk fort Lier, en Retiné en Battice waren dorpjes, geen forten (hoewel in 1934 bij Battice wel een fort werd aangelegd). De auto's van het Rode Kruis haalden in België gewonden op, die in de Rode Kruishospitalen in Maastricht en Eijsden werden verpleegd.

¹ W.W. in de *Limburger koerier*, 7 augustus 1914; gedagtekend, 5 augustus.

In zijn ooggetuigenverslag van 7 augustus meldde Arthur Tervooren, oorlogsverslaggever en -fotograaf van het geïllustreerde weekblad *Het Leven*, dat de oorlog toch niet helemaal buiten de grenzen was gebleven:

Vannacht ging het aan de grens weer warm toe. Het kanon- en geweevuur was niet van de lucht en op de Meschberg, vanwaar vorige dagen het gevecht tussen de oprukkende Duitschers en de Belgen, die hen beletten de Maas over te steken, goed was te volgen, werd het nu wel wat gevaarlijk, aangezien ook daar, op Nederlandsch grondgebied, de kogels reeds neerkwamen. En op het dak van het station van Eysden kletterden voortdurend de kogels neer, gelukkig zonder dat er, noch op den berg, waar zeer veel nieuwsgierigen zich bevonden, noch op het station, iemand werd gewond.

Om erger te voorkomen werd de Mescherberg op vrijdagochtend 7 augustus voor oorlogstoeristen tot verboden gebied verklaard, maar journalisten als Tervooren hadden hun contacten:

Dank zij een officiële toestemming van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht en een van den commandant der sectie die Eysden bezet houdt, konden wij echter hedenochtend den berg weer beklimmen, waar we, niettegenstaande den in stroomen neervallende regen, een prachtig overzicht over het gevechtsterrein hadden. Jammer echter verhinderde het afschuwelijke weer het maken van foto's. 's Morgens vroeg stond daar op een afstand van 3 à 4 K.M. van den berg een Duitse legermacht van omstreeks honderdduizend man, waarvan de helft na eenigen tijd afmarcheerde in de richting van de brug, die de Duitschers kort voor Visé, dicht bij de Nederlandsche grens over de Maas hebben geslagen. De andere helft bleef rust houden en lag daar nog, toen ik tegen twee uur den berg verliet, om dit verslag te

gaan schrijven. [...] Nu stonden we hier, dan weer daar op den berg en telkens ontmoette ik militaire wachtposten, die mij natuurlijk, als ik mijn passen toonde, doorlieten, al gebeurde het ook wel dat ik van verre door een soldaat werd aangeroepen, die, als ik op hem wilde toelopen om hem mijn pas te toonen, het geweer in den aanslag legde en dreigde te schieten, als ik nog een pas voorwaarts deed. Dan ging ik maar terug, tot ik weer op een anderen schildwacht stuitte, die minder draconische maatregelen nam.²

Het legerkamp bij Moelingen trok veel bekijks, en verschillende Nederlandse journalisten waagden zich over de grens om een bezoek aan het kamp te brengen. Zij werden over het algemeen gastvrij ontvangen, maar tegelijkertijd bespeurden ze een enorme argwaan en angst voor spionage: ‘Vijf minuten spreken de Duitschers allergemoedelijkst met je, tot er op eens achterdocht is, en een wreede, wantrouwende glans in hun oogen komt en je leven aan, een zijden draad hangt.’³ De verdenkingen tegen Nederlandse journalisten hadden echter geen fatale gevolgen; ze werden onder geleide naar de grens teruggebracht en konden daarna hun ervaringen aan hun kranten gaan telegraferen. Voor Belgische oorlogstoeristen waren de risico’s veel groter.

Op 6 augustus was de 48-jarige Maurice Kerff ook een kijkje gaan nemen bij het legerkamp te Moelingen. Kerff genoot lokale bekendheid omdat hij een verdienstelijke carrière als beroepswielrenner (1896-1904) achter de rug had. Een indrukwekkend palmares had hij niet, maar in 1900 had hij de 48 uur van Antwerpen gewonnen en hij werd zesde in de allereerste Tour de France die in 1903 was verreden – op bijna zes uur van de winnaar, de Fransman Maurice Garin (1871-1957).

Na zijn wielerjaren had Kerff werk gevonden als de huisknecht van de Graaf de Secillon op diens Kasteel te Teuven. Die 6de augustus was hij uit nieuwsgierigheid de Duitse troepen nagereisd op zijn motorfiets. Die nieuwsgierigheid maar mogelijk ook zijn motorfiets werden hem fataal. Uit de verschillende versies die er over zijn dood bestaan valt het volgende relaas te distilleren: Na aankomst bij het legerkamp werd hij bijna onmiddellijk door de ‘Pruisen’ aangehouden op verdenking van spionage. Toen hij luidkeels zijn onschuld bleef verkondigen werd zijn tong uitgerukt. De volgende dag, 7 augustus, brachten de Pruisen hem ter dood door hem met vier anderen op te hangen aan een ijzeren staaf tussen twee populieren. Telkens als hij dreigde te bezwijken, liet men hem even zakken om de doodsstrijd te verlengen.

Bronnen voor dit verhaal worden niet gegeven. Dat Kerff werd aangehouden op verdenking van spionage is zeer wel mogelijk. De Duitsers vermoedden overal spionnen en franc-tireurs, pottenkijkers werden gewantrouwd. Het feit dat Kerff arriveerde per motorfiets zal de verdenking alleen nog maar verstrekt hebben, aangezien de motorfiets een snel en wendbaar vervoermiddel was om boodschappen over te brengen. Dat de Duitsers consequent ‘Pruisen’ worden genoemd wekt enige argwaan. De ‘Pruis’ was de term die vaak in geallieerde

² *Het Leven*, 11 augustus 1914, 1035.

³ *Het Vaderland*, 8 augustus 1914, Ochtendblad.

propaganda werd gebruikt voor de militaristische, wrede, harteloze en gewelddadige Duitsers. Het uitrukken van de tong en andere martelpraktijken kunnen niet met absolute stelligheid ontkend worden, maar lijken toch minder waarschijnlijk. Het legerkamp te Moelingen trok veel bekijks, onder andere vanuit Nederland, en er was de Duitsers er veel aan gelegen op het Nederlandse publiek een goede indruk te maken. Er zijn zeker vermeende franc-tireurs of spionnen geëxecuteerd, maar dat gebeurde doorgaans zonder voorafgaande martelingen – en zonder veel vorm van proces. Het afsnijden van de tong en de merkwaardig gedetailleerde beschrijving van de ophanging (aan een ijzeren staaf tussen tussen twee *populieren*) lijken verdacht veel op de anti-Duitse indianenverhalen die de eerste oorlogsmaanden door Belgische vluchtelingen en de geallieerde propagandabureaus werden verspreid. De details suggereren de aanwezigheid van ooggetuigen, en er waren journalisten genoeg om dit soort smeulige verhalen ter plekke op te tekenen. In de Nederlandse pers is echter geen enkel bericht te vinden over vijf burgerexecuties op 7 augustus, hoewel er wel melding wordt gemaakt van de ophanging van franc-tireurs en vermeende lijkschenners.⁴

Kerffs lichaam werd in een massagraf gedumpt. Dicht bij de plaats in Moelingen waar hij stierf, verrees een Franstalig monument voor de in totaal elf ongelukkigen die op 7 augustus door de Duitsers werden geëxecuteerd. Dat monument werd in de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers vernietigd, maar in 1946 kwam er een nieuw monument voor in de plaats. En op een passende locatie, zo ongeveer op een kruispunt van de klassiekers Luik-Bastenaken-Luik en de Amstel Gold Race.

⁴ Bijvoorbeeld in *De Tijd* van 8 augustus 1914.

RESTMATERIAAL

Op 10 augustus, een kleine week na de Duitse inval in België, verscheen in de *Limburger Koerier* een redactioneel commentaar dat zich verwonderde over de welwillendheid waarmee de Duitse troepen Nederlanders bejegenden:

Opmerkelijk is in dezen oorlog de houding van Duitschland jegens Nederland, eene houding waarbij eene welwillendheid aan den dag wordt gelegd, waarvan we ons kunnen voorstellen, dat ze bij sommigen in het buitenland zelfs achterdochtige vermoedens heeft opgewekt. De neutraliteit der Ned. grens wordt zoo angstvallig ontzien, dat zelfs het Königin Wilhelmina-regiment⁵ aangewezen werd om mede posten te leveren ter voorkoming van grensschennis. De Nederlandsche nieuwsgierigen aan de Duitse voorposten worden met meer tegemoetkoming behandeld dan andere nationaliteiten. Bij de veiligheidsmaatregelen ten aanzien der vreemdelingen in het Duitse Rijk worden den Nederlanders bijzondere faciliteiten verleend. Kortom, er is blijkbaar een algemeen bevel uitgevaardigd, waarover de Nederlanders zelden verbaasd staan. [...] Dáarom, en om die reden in hoofdzaak, dunkt ons, dat Duitschland zoo bijzonder voorkomend jegens ons is, en we van Duitse zijde niet licht grensschennis te duchten zullen hebben. 't Is alleen maar jammer, dat België, hetwelk wij sinds jaren als een zusterland leerden beschouwen en liefhebben, door het wreede lot der grootmachtsstrategie en zijne geografische ligging tot een heel wat minder benijdenswaardig lot gedoemd werd en thans onder een oorlogsgeesel zucht, aan welks striemen althans indien de zaken niet een onverwachten keer nemen ons land thans hoop heeft gelukkig te ontkomen.⁶

De eerste oorlogsberichten:

In Eysden - een drukte van belang. Niemand werkte haast, bijna al de inwoners van Moelinghe (Mouland), het Belgische dorpje door de Duitschers bezet, waren in Eijsden ondergebracht. Een groot aantal Maastrichtenaren waren hier per fiets, per

⁵ Het was in die tijd niet ongebruikelijk dat militairen in regimenten van andere landen dienden. Het was ook de gewoonte dat er altijd een Nederlands officier in het Wilhelmina-regiment diende. Net voor de Eerste Wereldoorlog was dit Jonkheer Marie Johan Teixeira de Mattos (1896). In 1913 ging Marie Teixeira naar Potsdam vanwaar hij zich na een korte opleiding naar het 15de regiment begaf. Alle officieren in die tijd waren van adel en hij vond het een grote eer daar te mogen dienen. Half november 1914 werd het Wilhelmina-regiment uit België teruggetrokken om naar het oostfront te gaan. Teixeira had verzocht naar het oostfront te mogen, zodat hij niet tegen landgenoten hoefde te vechten en werd hun pelotonscommandant. In de Slag bij Tannenberg kreeg hij zijn vuurdoop. Ritmeester Von Loessl leerde hem: "Een koninklijke Pruisische officier bukt niet!" toen Teixeira een granaat hoorde fluiten en weg wilde duiken. Hij bleef vier jaar aan het oostfront. De helft van het officierskorps sneuvelde, Teixeira verloor zijn paard.

⁶ *Limburger koerier*, 10 augustus, overgenomen in *Utrechtsch Dagblad*, 11 augustus.

trein of te voet gearriveerd. Velen begaven zich in de richting van het Withuis, waar op de grensscheiding eenige Hollandsche marechaussees dezer - en Duitsche cavaleristen geenerzijds waren opgesteld. 't Was vooral daar, waar de auto's van het Roode Kruis passeerden. Aan de Maas, op de plaats waar gewoonlijk de veerbootjes naar Lanaye oversteken, was met den kijker nu en dan iets te zien van rookwolkjes, die uit de achter hoornen onzichtbare Maasforten opstegen, telkens als er werd geschoten. Daar liggen langs een rij, vanaf Luik, en verder landwaarts in naar de richting Tongeren, de forten Liège, Pontissc, Barchon, Fleron, Retiné en Battise. De zware bas van het vestinggeschut dreunde telkens onheilspellend, als stond men er vlak bij. Door de prachtige laan, die langs het kasteel van den graaf de Geloës voert, en dan verder overgaat in een landweg, stonden overal groepjes mensen, die echter hoe langer hoe schaarscher werden, naarmate men de grens naderde. In de verte was duidelijk beweging van troepen te onderscheiden.

't Duurde niet lang, of ik had de uiterste grens bereikt. Juist bij de grenspaal stond een prachtige auto, waarbij een hooggeplaatst stafofficier met eenige andere officieren overeen stafkaart gebogen stonden. Een onderofficier met twee manschappen was aangewezen om te zorgen, dat het Hollandsch grondgebied streng werd geëerbiedigd. Een tiental Hollanders stonden daar te kijken of waren met de Duitschers in gesprek. Telkens echter slonk het groepje. Wel kwamen weer nieuwen, maarde meesten bleven niet lang. Het enerverend geluid van de granaten, die op de brug te Visé waren gericht, geschoten uit de Belgische forten, en die meestal een heel eind verder in de Maas ontploften, maakten de meesten wat zenuwachtig. Trouwens, ik moet eerlijk bekennen, dat de eerste granaat, die met een fluitend én knetterend geluid kort daar langs vloog en op een 250 meter bezijden ons op Belgisch grondgebied ontplofte, had op mij de uitwerking, dat' ik onwillekeurig een heele diepe buiging maakte. Ik herinner me niet voor iemand of iets ooit zóó beleefd te zijn geweest, 't Was trouwens net een geluid, of hij recht op je afkwam. Eenige oogenblikken later vloog een andere granaat in een klein kasteeltje, wat daar vlak aan den Maasoever staat, „De Schans' geheeten, en het duurde geen 5 minuten of het stond in brand. Heel stikum, zonder iets te zeggen, sloop de eene toeschouwer na den anderen heen, en stond ik alleen met den Duitschen sergeant-grenswachter te spreken. Hij zei me, dat hier geen gevaar was, het vuur der Belgische forten was gericht op de brug te Visé, die de Duitschers trachtten te herstellen, en op een hulpbrug, die men trachtte over de Maas te slaan een 800 Meter verder stroomafwaarts, „Ja, als de Belgen wisten, dat hier achter de hoornen zooveel Duitschers waren gelegerd, zouden ze hun vuur ook wel op ons richten. 't Was een prachtig gezicht, in de weiden rechts en links en voor ons, tot aan Visé, dat een kwartier verder voor ons lag, overal troepen, vooral cavalerie, dragonders, huzaren, uhlanen, en telkens marcheerde weer een sterke afdeeling pioniers voorbij, gewapend met geweer en daarbij alle mogelijke gereedschappen als: pikhouweelen, schoppen, bijlen, zagen, koevoeten, touwen, houten en ijzeren pinnen, ijzerdraad enz. Daar kwam uit de richting van Mouland een eindelooze rij van soldaten, beladen met

deuren, balken, planken, palen, stroo en alles wat maal drijfbaar was, heele wagens vol lange kersenladders enz., alles bestemd voor den bruggenbouw. Op eenige plaatsen in Visé brandde het nog. Van den toren woei de Belgische vlag en van den toren van het College St. Hadelin de Roode-Kruis-vlag. Daar was het hoofdkwartier van het Roode Kruis en werden de gewonde Duitsche en ook eenige Belgische soldaten broederlijk naast elkaar verpleegd door Belgische en Duitsche doktoren. [...] Ik mocht mij aansluiten bij een Duitsch detachement, wat in de richting Mouland trok. Verscheidene huizen, naar schatting een, tiental, stonden in brand, enkele waren reeds in puin gestort, waaruit nog rookwolken opstegen. Vreemd, hoe spoedig men aan alles went, in gewone tijden zou men uren lang kunnen kijken naar een eenvoudig brandend hutje, nu wierp ik, nauwelijks een blik op al die brandende huizen. Eenige gewonden werden nog gedragen in de richting van de Roode-Kruis-auto's. Beladen met verduurzaamde levensmiddelen, doch ook met brood en zijden spek, die de soldaten van eenige bewoners van het dorp hadden gekocht en bettaald, keerden wij weer naar ons punt van uitgang terug. Daar stonden toen eenige dames te wachten, die mij vroegen of ik geen auto met twee heeren had gezien. Nauwelijks was die vraag gedaan, of in de verte uit de richting van Visé kwam de auto. 't Waren twee Hollandsche journalisten, die, voorzien van een pas, en begeleid door een Duitsch officier, door de liniën waren rondgereden. Ze vroegen mij, of ze in Eijsden konden telegrafeeren. Ze waren zichtbaar opgewonden en ik hoorde hen tegen de dames zeggen: „Vreeselijk, treurig”, doch verder lieten ze niets los. Ik zei hun, dat in Eijsden een post- en telegraafkantoor, was, en ook gelegenheid om te telefoneeren. De auto met de dames en heeren verdween in de richting Eijsden. Later hoorde ik, dat zij waren doorgetuft om in Maastricht te telefoneeren naar Amsterdam. Daar kwam van den kant der Maas een berrie, gedragen door zes man, waarop een nog jong „Einjähriger” lag. Doodsbleek, de oogen dicht, flauw ademend, een prachtige zegelring aan de hand, lag hij daar bewegingloos in diepe bewusteloosheid. 't Was de zoon van een hooggeplaatst officier, die een schotwonde in het achterhoofd had gekregen. De honger dreef me nu eindelijk om maar weer huiswaarts te gaan. Uit de richting Berneau klonken luide salvo's en snelvuur, ook uit dat dorp stegen dikke rookwolken omhoog. Ook zagen wij nog een vliegtuig, tweedekker, die snel uit de richting Aken kwam aanvliegen, een groote boog over de Maas en het gevechtsterrein beschreef en toen in dezelfde richting weer verdween. Hij vloog zoo hoog, dat hij nu en dan door de wolken werd bedekt. Om half acht was ik weer goed en wel maar moe en hongerig in Maastricht terug. – W.W. [*Limburger koerier*, 7 augustus 1914; gedagtekend, 5 augustus]

Een rit over het slagveld - Neen, nooit, nooit zal ik dit vergeten. Och, wanneer we thuis zijn of op ons bureau, en we spreken dan over den oorlog en zijn verschrikkingen, dan maken we ons zoo'n vage voorstelling van iets afschuwelijks. Maar hoe ontzettend is de werkelijkheid van een slagveld. Ik ben heden geweest tot ver op het slagveld. We hadden een auto genomen en stelden die in dienst van het Roode Kruis om een of meer gewonden naar het hospitaal te Maastricht te vervoeren.

Welk een overgang van het Nederlandsch op het Belgisch grondgebied! Tot Eijsden, de laatste Nederlandsche gemeente op den weg naar de Belgische grenzen, overvolle wegen, waar het wemelde van wandelaars, wielrijders, rijtuigen, automobielen enz. En nauwelijks de grens gepasseerd, eerst een paar posten uhlanen en dan niets meer. Eenzaam en verlaten lag de weg voor ons, totdat wij eenige honderden meters verder reeds stieten op een aanzienlijke Duitsche legermacht. Eenige vragen werden gedaan waar de meeste Duitsche gewonden waren om hulp te verleen, waar hulp het meest noodig was. Men verwees ons naar Argenteau en voort ging het weer. Neen, ge behoeft geen teergevoelige natuur te zijn om bij den aanblik dien wij hadden met ontzetting te worden vervuld. Daar lagen ze, langs den weg, de arme kerels, die den vorigen dag nog vol moed waren ten strijde getrokken. Naast elkaar lagen ze in de greppels te verstijven, de stoere uhlanen, velen met de eveneens doodgeschoten paarden naast zich. Zoo was het den geheelen weg langs tot Bernot. Menschen, paarden, koeien, alles lag daar op en langs den weg. In de weide en op de erven van de boerderijen, allen en alles ten offer aan het gruwelijk bedrijf dat daar werd afgespeeld. Op het laatst, als daar weer iets groenachtigs op den weg schemerde, als daar weer zoo'n mooi uniform met het bebloede doode gezicht van zoo'n armen kerel te zien zou komen, wendde ik het gezicht af. Neen, dat niet meer! Zoo kwamen we in Bernot, een dorpje van naar schatting 2 à 3000 inwoners. Maar niet een van hen was te zien. Het heele dorp reden we door zonder een menschelijk wezen op te merken. Overal de stilte des doods. Niets, niets dan hier of daar wat kippen die de vernielde huizen in en uitvlogen, door de kapot geramijde deuren en vensters. Welk een angstige beklemmdheid dat geeft bij lachenden zonneshijn, een bloeiend dorp zonder een menschelijk wezen! Verder voortsnellende langs de heerlijkste landwegen, berg op, bergaf, zagen we links en rechts nog de boerderijen branden. In Dalheim was het al niet veel anders dan in Bernot. Eenzaam slechts zat daar een jong meisje voor een café. Wat daar in dat kind omging! Weder passeerden we een groote Duitsche troepenmacht. Hoeveel er daar wel gekampeerd waren, het is onmogelijk te zeggen. Maar het waren er duizenden en duizenden. Zoo kwamen we ten slotte in Argenteau, waar de meeste Duitsche gewonden waren ondergebracht. En hoe? Wij mochten slechts medenemen een zwaar gewonde en natuurlijk slechts zoo eene, die nog vervoerd mocht worden. Men wilde ons er direct twee medegeven, maar daarvoor was in onze betrekkelijk kleine auto geen plaats. In een grooten ouderwetschen hooiwagen lagen ze naast elkaar, tien of twaalf, hoeveel weet ik niet precies, allen zwaargewonden, voor wie men nog geen onderdak had kunnen vinden. Voorzichtig werd een der mannen met een vreeselijke schotwonde in het hoofd uit den wagen getild en in onze auto overgedragen. Van 's nachts drie uur af had de arme kerel in den wagen gelegen met niet meer dan een eerste noodverband om het gruwelijk verwonde hoofd en zijn kameraad, die hem hielp overdragen, vertelde, dat van de geheele compagnie van 250, die aan de bestorming van die hoogte daar op den Krijtberg (vermoedelijk Dalheim of Terreur) hadden deelgenomen, slechts 12 man ongedeerd waren teruggekeerd. Van de anderen waren de meesten gesneuveld, anderen zwaar gewond en terwijl we nog even toefden werd daar een man uit een

huis gehaald en met de handen in de hoogte aan nauwkeurige fouilleering onderworpen. Zoo gaat het met een ieder die niet héél héél goede legitimatie-papieren heeft en wee den ongelukkige, die in het bezit van een vuurwapen wordt aangetroffen. Zonder eenigen vorm van rechtspleging wordt hij gefusilleerd. Toen we onze gewonden goed en wel binnen hadden, besloten we een anderen korteren weg terug te nemen. Dat ging echter met eigenaardige moeilijkheden gepaard, want vlak voor Visé, het plaatsje dat we nu zouden passeeren, was midden op den weg een vrij sterke versperring neergeworpen van keisteenen, prikkeldraad en palen. Terugkeeren ging lastig. Dus stopten we en tezamen met de inzittenden van een andere auto gingen we de barricaden opruimen. Zelfs eender dames van het Roode Kruis hielp ijverig mede, de groote Ourthekeien opruimen. We slaagden erin de passage vrij te maken en voort ging het, over Visé en Moulant terug naar Maastricht. In Visé was op dat oogenblik geen soldaat te zien, geen Belg en Pruis, maar verder op bij Moulant was de weg verder overstroomd met Duitschers. Moulant is als 't ware geheel platgebrand. Nog steeg overal de rook uit de huizen op. Op het erf van een boerderij lagen nog eenige lijken van boeren, die den vorigen dag gefusilleerd waren. Het was daar een tooneel van verschrikking om nimmer te vergeten. Ik was blij, heel blij weder op onzen veiligen Hollandschen bodem terug te zijn. Omtrent den stand van het gevecht valt weinig positiefs mede te deelen. [verschenen in het *Algemeen Handelsblad*, overgenomen in verschillende bladen, waaronder *De Standaard*, 8 augustus 1914]

Dan spring ik achteruit tot bij het vertrouwde grenspaaltje, waar mijn fiets tegen aan leunt. Maar een Duitsch officier, het pistool op mij gericht, roept mij toe: „Kom u even hier". Ik kom en hij neemt mij mijn aantekenboekje uit de hand en zegt dat wij over de grens zijn gekomen. Hij studeert mijn Hollandsche krabbels door en vraagt mij wat het beduidt. Inderdaad waren wij het veilige grenspaaltje eenige meters voorbij geschoven. Eerst als er een tweede officier naderbij komt — en het blijkt degeen te wezen, die mij aangeroepen had — krijg ik mijn boekje terug met het verzoek, op ons eigen grondgebied te willen blijven.⁷

De Limburger koerier wijdde op 10 augustus zelfs een redactioneel commentaar aan deze opvallende goedgezindheid, die volgens de krant zelfs de Nederlandse neutraliteit zou kunnen compromitteren:

Opmerkelijk is in dezen oorlog de houding van Duitschland jegens Nederland, eene houding waarbij eene welwillendheid aan den dag wordt gelegd, waarvan we ons kunnen voorstellen, dat ze bij sommigen in het buitenland zelfs achterdochtige vermoedens heeft opgewekt. De neutraliteit der Ned. grens wordt zoo angstvallig ontzien, dat zelfs het Königin Wilhelmina-regiment aangewezen werd om mede posten te leveren ter voorkoming van grensschennis. De Nederlandsche nieuwsgierigen aan de Duitsche voorposten worden met meer tegemoetkoming behandeld dan andere nationaliteiten. Bij de veiligheidsmaatregelen ten aanzien der

⁷ *Nieuwe Tilburgsche Courant*, 7 augustus 1914.

vreemdelingen in het Duitse Rijk worden den Nederlanders bijzondere faciliteiten verleend. Kortom, er is blijkbaar een algemeen bevel uitgevaardigd, waarover de Nederlanders zelden verbaasd staan.

Het 'Husaren-Regiment Königin Wilhelmina der Niederlande (Hannoversches) Nr. 15', oorspronkelijk het Hannoversches Husaren-Regiment Nr. 15, was een Duits cavalerieregiment. In september 1898, kort na haar kroning, had keizer Wilhelm II de nieuwe koningin Wilhelmina benoemd tot ere-kolonel van dit in Wandsbek gelegerde regiment. Het was een puur ceremoniële functie, maar Wilhelmina voelde zich niettemin zeer gevleid. Dat het regiment speciaal was uitgekozen voor de grensbewaking

Königin Wilhelmina-regiment⁸

Gisterenavond stootte ik toevallig in Eijsden op Willy Deussen, zoon van den houthandelaar Bretsch te Eijsden. Hij was Dinsdag over de Maas gegaan om het slaan van een brug te zien. Goedig had hij sigaren en cognac meegenomen en onder de Duitse soldaten verdeeld. Daar hij goed Duitsch spreekt, vlotte het best, tot op eens wantrouwen ontstond. Deze ervaring maakten wij gisteren ook. Vijf minuten spreken de Duitschers allergemoedelijkst met je, tot er op eens achterdocht is, en een wreede, wantrouwende glans in hun oogen komt en je leven aan, een zijden draad hangt. Zoo ging het ook den heer Deussen. Een zei wat en een oogenblik later stond onze landgenoot voor den „Hauptmann". Hij moest zich uitkleeden en men vond op hem een boksbeugel en een paar 9 c.M. flobert-kogeltjes. Een kriegsraad en alle betoog had afgedaan. De „Kugeln" waren onmiskenbare spionage-teekenen. D. werd naar buiten geleid. De soldaten stootten grove beledigingen uit: „Halunke", „Gemeiner Kerl" enz. D. werd gebonden en voor een boom geplaatst. Op 't laatste oogenblik kwamen zijn vader en moeder aangelopen, die ook over de rivier waren gegaan. Mevrouw B. is een Von Rauchhaupt⁹ van zich zelf en niet van een hoogen militair in het Duitse leger. De zaak was nu spoedig opgehelderd, maar één minuut later en Willy Deussen leefde niet meer. Zijn redding was mede, dat een tegelijk met hem gevangen genomen Belgischen kameraad even voor hem werd neergelegd. De jonge man rilde nog bij zijn verhaal. Even later ontmoetten wij zijn vader zelf, die al weer

⁸ Het was in die tijd niet ongebruikelijk dat militairen in regimenten van andere landen dienden. Het was ook de gewoonte dat er altijd een Nederlands officier in het Wilhelmina-regiment diende. Net voor de Eerste Wereldoorlog was dit Jonkheer Marie Johan Teixeira de Mattos (1896). In 1913 ging Marie Teixeira naar Potsdam vanwaar hij zich na een korte opleiding naar het 15de regiment begaf. Alle officieren in die tijd waren van adel en hij vond het een grote eer daar te mogen dienen. Half november 1914 werd het Wilhelmina-regiment uit België teruggetrokken om naar het oostfront te gaan. Teixeira had verzocht naar het oostfront te mogen, zodat hij niet tegen landgenoten hoefde te vechten en werd hun pelotonscommandant. In de Slag bij Tannenberg kreeg hij zijn vuurdoop. Ritmeester Von Loessl leerde hem: "Een koninklijke Pruisische officier bukt niet!" toen Teixeira een granaat hoorde fluiten en weg wilde duiken. Hij bleef vier jaar aan het oostfront. De helft van het officierskorps sneuvelde, Teixeira verloor zijn paard.

⁹ Rosina Hedwig Clara von Rauchhaupt (1853-1934) & Gustave Joseph Bitsch (1859-1930). Zij was eerder gehuwd met Johann Heinrich Deussen (1856-). Met Deussen kreeg ze een zoon, Willi Henri Deussen (1880-19?).

ongerust was over zijn zoon en met luide toejuiching ons ontving. Hij bevestigde ons het vreeselijke verhaal van a tot z en bezorgde ons tevens een prachtige introductie bij den heer Coenegracht, rentmeester van baron Cloesse, die op zijn kasteel onder Eijdsden den kasteelheer van Berneau, burgemeester van die plaats en Kamerheer van den Belgischen Koning herbergt. Deze is met de grootste moeite uit Berneau, dat sinds gisterenavond geheel is afgebrand, gevlucht met zijn heele kasteelbevolking. Vanmiddag spreek ik die familie. Later daarover dus meer. Hij was ooggetuige van de gruwelen in Berneau.¹⁰

Marcel Kerff (Sint-Martens-Voeren, 2 juni 1866 - Moelingen, 7 augustus 1914) was een Belgisch professioneel wielrenner van 1896 tot 1904.

De broers Kerff reden als training met de fiets vaak naar Parijs (heen en terug: 600 km) op twee dagen om daar in de groothandel grote stukken vlees te kopen, die nadien met goede winst in de familiale beenhouwerij werden aan de man gebracht. Herman Laitem beschreef in zijn boek *100 jaar wielrennen in Limburg* het gezin Kerf als volgt:

Het gezin Kerff was een gezin van vrijbuiters, een kleurrijk gezin. De familie Kerff heeft trouwens een patent op een vleugje heroïek en een gekleurde levensloop. De twaalf kinderen uit het gezin Kerff-Colle zijn op één na allemaal jongens, die van het drielandpunt dankbaar gebruik maken op de grenzen te verleggen. Vader boer, koopt en verkoopt slachtvee en weet die koopmansgeest over te dragen op zijn kinderen. Eén wordt slager, een ander handelaar, fruitboer en bakker, maar er zijn ook de artistiekelingen die hun weg vinden als kleermaker, schilder en muzikant, en duidelijk de stempel van moeder dragen, die couturière is. Het gemak waarmee ze in het grensgebied evolueren nemen ze soms iets te letterlijk. De geest van Uilenspiegel en hun zin voor avontuur botst al eens met de wetten. Victor wordt oneervol uit het leger ontslagen nadat hij als eenvoudige piot een officiersplunje heeft gejat en daarmee triomfantelijk zijn intrede maakt in 's-Gravenvoeren. Alfons raakt een tijdje opgesloten omdat hij als fervent stroper de jachtopziener hagel in het lijf zou hebben gejaagd. De overlevering wil dat hij later zelf boswachter werd. Fietsende broers. En dan zijn er Marcel en Charles, die zich al snel een fiets kopen, gefascineerd door techniek en vrijheid. Ze duiken enkele jaren later op in Parijs-Roubaix, Parijs-Brest, Parijs, Marseille-Parijs en andere monsterritten.

De enige wedstrijd die Kerff won was de 48 uur van Antwerpen in 1900. Daarnaast behaalde hij enkele ereplaatsen. Zo werd hij negende in Bordeaux-Parijs van 1896, tiende en zesde in Parijs-Roubaix in respectievelijk 1897 en 1899, tweede in Brussel-Roubaix in 1901 en vierde in de enige editie van Marseille-Parijs in 1902 over een afstand van 938 kilometer.

¹⁰ *Het Vaderland*, 8 augustus 1914, Ochtendblad.

Het jaar erna, in 1903 eindigde hij zesde op 5u 52'24" van winnaar Maurice Garin (1871-1957) in het eindklassement van de eerste editie van de Ronde van Frankrijk¹¹ als eerste Belg voor Julien Lootens (1876-1942).¹² Kerff werd zesde in de eerste etappe van Parijs naar Lyon over 467 kilometer, op 1 uur en 42 minuten achter etappewinnaar Maurice Garin. In de tweede etappe van Lyon naar Marseille over 374 km werd Kerff zevende, op bijna 40 minuten achter Hippolyte Aucouturier, die in de eerste etappe opgaf. Omdat men zich voor elke etappe apart kon inschrijven, mocht hij in de volgende etappes weer deelnemen, alleen deed hij dan niet meer mee in het algemeen klassement. Kerff finishte op slechts zeven minuten achter Garin, die als vierde finishte en aan de leiding bleef. De derde etappe van Marseille naar Toulouse over 423 km werd eveneens gewonnen door Aucouturier. Kerff werd tiende op ruim anderhalf uur en met een uur achterstand op Garin. De kortste etappe van Toulouse naar Bordeaux over 268 km werd solo gewonnen door de Zwitser Charles Laeser. Garin finishte in een achtereenvolgende groep op slechts vier minuten. Kerff werd zestiende op een uur achterstand. De laatste twee etappes werden gewonnen door Garin, die zijn leiderspositie verstevigde. Kerff werd respectievelijk achtste en tiende, beide keren op ongeveer een uur achterstand. Over de in totaal 2428 kilometer deed Kerff 100 uur en 25 minuten. In het algemeen klassement werd hij zesde met bijna zes uur achterstand op eindwinnaar Garin. Lootens werd tweede Belg op de zevende plek met acht en een half uur achterstand.

Maar anders dan bijvoorbeeld de winnaar Maurice Garin, werd Kerff niet gesponsord door een fietsfabrikant. Hij had geen mecanicien, geen masseur en geen geboekte slaapplek. Naast het leveren van een sportieve prestatie, moest hij ook zien te overleven. De eerste vijftig in het klassement kregen van de organisatie wel vijf Franse francs. Veel meer dan een droge boterham met een stukje kaas kon hij daar niet van kopen. Zijn bidon vulde hij aan de dorpspompen, die hij volgens het reglement zelf moest bedienen. Maurice Garin regelde nog wel eens dat er koele drank klaarstond voor hemzelf en een aantal andere Franse renners.

¹¹ Een evenement van 18 dagen en 6 etappes van in totaal 2500 kilometer.

¹² In het rennersmilieu gebruikte hij de schuilnaam "Samson", omdat hij niet wilde dat zijn naam als gegoede burger in sportuitslagen teruggevonden zou worden.

Die luxe gold niet voor Kerff, hij was tenslotte niet geboren op Franse bodem. Zijn slaapplek zocht de Belgische coureur bij toeschouwers of in een warme stal van een boerderij.

Twee van zijn tien (!) broers, Charles (1874-1902) en Leopold (18?-19?), werden eveneens beroepsrenner. Charles Kerff stierf in 1902 onder nooit opgehelderde omstandigheden tijdens de enige editie van de wielervedstrijd Marseille-Parijs., waarin Marcel als vierde finishte. Kort na de start van de monsterrit over 938 kilometer moest Charles Kerff naar het hospitaal afgevoerd worden, waar hij overleed. De andere renners, waaronder zijn broer Marcel, de organisators wisten van niets en reden verder in de verschrikkelijke weersomstandigheden. Officieel overleed Charles aan een slagaderlijke bloeding na een ongelukkige val op de spekgladde wegen, maar er zijn altijd geruchten geweest dat supporters van een concurrerende renners iets van doen hadden met die ongelukkige valpartij. In 1904 stopte Kerff met wielrennen en werd hij “majordome” (butler) van Graaf de Secillon op het Kasteel van Teuven.

Op woensdag 29 juli 1914 besliste de Belgische regering, gezien de internationale politiek steeds dreigender werd, om een deel van zijn troepen te mobiliseren op basis van “versterkte vredesvoet”. De infanteristen van de lichtingen 1910, 1911 en 1912 werden opgeroepen. De militieklass van 1913 was nog steeds onder de wapens. Daarnaast werden de cavaleristen en soldaten van de bereden artillerie, van de militieklassen 1910 en 1911, eveneens gemobiliseerd[5]. De toestand werd zo onheilspellend dat de overheid op 31 juli 1914 decreteerde om de algemene mobilisatie van het Belgisch leger op “oorlogsvoet” door te voeren, met name de klassen van 1901 t.e.m. 1909. Op 4 augustus 1914, de dag van inval van de Duitsers in België, werden nog twee militieklassen opgeroepen, namelijk de lichtingen van 1899 en 1900. De miliciens van de lichting van 1899 waren op het ogenblik van hun oproeping 35 jaar oud. De nieuwe lichting van 1914 werd in september in allerijl opgeroepen. Hoewel reeds meer dan de helft van het land door de Duitsers bezet was, telde deze lichting 18.000 ongetrainde miliciens. Kerff werd niet opgeroepen: hij was al 48.

In 1919 werd ‘de Omloop van de Slagvelden’ betwist, een der meest opspraak verwekkende wedstrijden van alle tijden. Die omloop dwarste of doorkruiste de slagvelden van Frankrijk en België in alle richtingen. Op vele plaatsen moest men door geulen of sloten, of door overblijfselen van granaatputten en opgevolde loopgrachten.